Afyon Kocatepe Üniversitesi SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ, Sayı: 1, 1998

HASAN-ÂLİ YÜCEL'İN EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKASI

Mustafa Ergün[*]

Türk millî eğitimine damgasını basmış ve devamlı hatırlanan eğitim bakanlarının ilk sıralarında, özellikle 2. Dünya Savaşı yıllarında Türk eğitim ve kültürüne kendine has yöntemlerle hizmet etmiş olan Hasan-Âli Yücel gelmektedir.

Hasan-Âli Yücel, Cumhuriyet döneminde, eğitim bakanlığına getirilmiş "meslek mensubu" (eğitim hizmetinde öğretmen, müfettiş, genel müdürlük gibi görevleri yapmış) ilk kişidir. İsmet İnönü zamanında beş kabinenin değişmez eğitim bakanı olarak, Cumhuriyet döneminde en uzun süre eğitim bakanlığı yapmış kişidir. Öğretmenlerle "Necati tarzında" bütünleşen ikinci eğitim bakanı olmuştur.

O yıllarda köy öğretmenleri yetiştiren *Köy Enstitüleri*ni bütün imkânlarıyla destekleyen, dünya medeniyetinin *klâsik eserlerini Türkçeye çevirme* hareketini başlatan ve herkesin birbiriyle savaştığı, sınıf ve milliyet temeline dayanarak birbirini öldürdüğü dönemde Türkiye'de bir *hümanist* hava oluşturmak isteyen Hasan-Âli Yücel kimdi?

Hayatında bazı karakteristik noktalar

Hasan-Âli Yücel'in hayatındaki en karakteristik nokta, ailesinin tarikat ve tekkelerle yakın ilgisidir. Kendisi Mevlevihanede naat okumuş, müezzinlik yapmış, mevlevi ayinlerine katılmıştır. Mevlevihane'nin şeyhi Mehmet Celâleddin Dede Efendi ve din âlimlerinden ve Diyanet İşleri Başkanlığı da yapmış olan Prof. Şerafettin Yaltkaya ile yakın dostlukları

• Prof.Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi Dekanı

Bu yazının bazı kısmları, Millî Eğitim Bakanlığı ve D.T.C.Fakültesi tarafından 17.12.1997 tarihinde Ankara'da yapılan *"Doğumunun 100. Yılında Hasan-Ali Yücel'i Anma Toplantısı"*nda tebliğ olarak sunulmuştur.

vardır. Bu husus, onun daha sonraki hayatında ve eserlerinde kendini göstermiştir.

Hasan-Âli Yücel, çok sağlam bir kişilik ve yüksek bir onur sahibidir. Gençliğinde ilkönce Hukuk Fakültesi'ne kaydolur. Ama orada ders kitabından okuduğu bir konuyu anlayamayınca dersin profesörüne sorar. Ders kitabındaki metnin gene aynen tekrar edilmesi üzerine gene anlayamadığını söyler. Hocasıyla tartışması sonucu da Fakülteden ayrılarak başka Fakülteye kaydolur.

Eğitim bakanlığı yaptığı dönemde gerek sigaraya karşı mücâdelesi gerekse gençlerin karakter eğitimine verdiği önemle dikkati çekmişti.

Daha sonra 1950 yılında, 1946-1949 yılları arasındaki mücâdelesinde kendisini desteklemeyen CHP'den istifası da gene onun onurlu kişiliğinin bir göstergesidir.

Hasan-Âli Yücel'in haksızlıklara tahammül edememe özelliği, belki hayatta onun başına bazı işler getirdi, ama onu büyük adam yapan özelliklerin de başında geldi.

Onun hayatta örnek aldığı kimseler, Atatürk, Tevfik Fikret ve Goethe'dir. Bu şahsiyetler gibi, baskı yönetimlerine karşı, modernleşme yönünde kesin kararlı ve kendi şahsiyetinden hiçbir şekilde taviz vermeyen bir insan olmuştur. Goethe, Batı edebiyatında doğu ile batıyı en iyi kaynaştıran çok yönlü bir büyük edebiyatçıdır[1]. Belki bunun için Yücel'in ilgisini çekmiştir. Zaten Yücel de bir taraftan Goethe diğer taraftan da Mevlâna ile ilgilenip "aklıyla batıda gönlüyle doğuda"[2] bir şahsiyet olarak yaşamıştır.

Kendisiyle yapılan bir görüşmede şöyle diyordu:[3] *"Ben, Doğu ve Batı diye bir ayrılık görmüyorum. İnsan eseri, insan ruhunun iştiyakları, kayguları, korkuları zamana ve zemine göre değişse de, özünde bir ayrılık*

---

1 Yücel, Goethe hümanizmasını benimsemiş ve onu Türk hümanizmasına esas almıştır. Çıkar, Mustafa. *Hasan-Ali Yüvel ve Türk Kültür Reformu*. Ankara: Türkiye İş Bankası yay. 1997. S.121.

2 Yaşar Nabi. Hasan-Ali Yücel. *Varlık* 546.1961. S.3

3 Baydar, Mustafa. Hasan-Ali Yücel Anlatıyor. *Varlık* 546.1961. S.6. Bak ayrıca: Milli Eğitim Bakanlığı. *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri II*. S.316.

varsa, o tutulan yol ve usuldendir. Garplı kafasının metoduyla duymasak şarklıda bu özü bulmamız zor olurdu. Meselâ, Mevlâna'nın Fihi mâ fihi kitabını Goethe'nin Eckerman'la Konuşmalar'ı gibi okuyorum. İkinciyi okumaya alışmasam, kimbilir birinciyi şimdikinden daha az başarı ile söktürebilirim." Hasan-Âli Yücel'in hümanizminin ve klâsik eserler tercümesinin temelinde bu görüş yatmaktadır.

Hasan-Âli Yücel'in bir başka özelliği, daha gençlik yıllarından itibaren politika ile yakın ilgisidir. Daha Kurtuluş Savaşı yıllarındayken İstanbul'da mitinglere katılmış, Ankara hükümetini destekleyen yazılar yazmış, daha sonraki yıllarda da sürekli politikanın içinde olmuştur. 1935 yılında İzmir milletvekili olmuş; gerek basında çıkan değerli eğitim ve kültür yazılarıyla gerekse eğitimci olarak gösterdiği başarılı çalışmalarıyla, 1938 yılında Celâl Bayar kabinesine Millî Eğitim Bakanı olarak girmiştir. Yücel'in eğitim bakanlığı sırasında her zaman göz önünde tuttuğu üç değer Atatürkçülük, İnönü'nün direktifleri ve Partinin ilkeleri olmuştur.

Hasan-Âli Yücel'in bir başka özelliği, çok sağlam bir kaleme, çok hassas bir ruha sahip yüksek edebî kişiliğidir. O, çok kültürlü bir düşünce adamı, hassas bir şair, edebiyat alanında çok sağlam bir araştırmacı bilim adamıdır.

Eğitim politikası

Hasan-Âli Yücel, Tanzimattan beri gelen Türk eğitim politikasında tamamen teorilerin ve taklidin egemen olduğunu, tartışmaların da bu çerçevede yapıldığını belirtmektedir. Eski eğitim bakanlarından, eğitimi bilerek çalışan sadece Emrullah Efendi vardır; ancak o da sadece belli bir alanda ve tersten başlayarak problemi çözmeye çalışmıştır. Hasan-Âli Yücel, Emrullah Efendi ile Sâtı' Bey'in şahıslarında berraklaşan, işe ilköğretimden mi yoksa yüksek öğretimden mi başlamalı sorusuna, ilköğretimden başlamalı ama yukarı kademeler de kesinlikle unutulmamalıdır diyerek yaklaşmaktadır[4]. Bir yanda kütle eğitimi bir yanda da yüksek ilim hareketleri vardır. Bunlar birbirini etkiler ve aralarında derin bir ilişki vardır. *"Bir memlekette yaygın ve kuvvetli bir ilk tahsil kurulmadan özlü ve köklü bir ilim hareketi doğamaz"*. Buna göre eğitimin her alanında reform yapmayı kararlaştıran Yücel, başta köye öğretmen yetiştirme çabaları olmak üzere, yükseköğretim ve sanat alanındaki yeni çalışmaları bütün gücüyle desteklemiştir.

---

[4] a.g.e. S.297.

Önce, Hasan-Âli Yücel'in eğitim politikası üzerindeki görüşlerini kısaca özetlemekte fayda vardır.

Millî eğitimimiz, yıllardan beri bir "problemler ve çözüm önerileri" fasit dairesi içinde dönüp durmaktadır. Bu çember bir türlü kırılamıyor. Üniversiteler liselerin iyi öğrenci yetiştiremediğinden, liseler ortaokulların iyi öğrenci yetiştiremediğinden, ortaokullar ilkokullardan, ilkokullar da anne-babalardan şikayet ediyorlar. Eğitim problemleri konusunda ortaya konan sadece budur[5].

Eğitimimiz, Osmanlı döneminden beri bir kaleideskop gibi şekilden şekile, renkten renge giriyor. Oysa "Maarifte istikrar başlı başına bir terbiye şartıdır". Devam ve kıvam olmayan yerde eğitimin etkisi en alt düzeye iner. Bir devletin eğitimi hiç bir zaman parti ve rejim meselesi değildir. İktidarlar değişebilir, ama devlet makinesinin aralıksız çalışması gerekir. Bu nedenle, devlet makinesinin kilit noktalarındaki adamların ikide bir değiştirilmesi, devlet çarkının işlemesini bozar. Eğitim, plân ve programlarla yürür; plân ve programı geniş tabanlı olarak hazırladıktan sonra, iktidarlara düşen, bunları kökten değiştirmek, yok saymak değil; küçük düzeltmelerle gerçekleştirmeye çalışmaktır.

Çocuklar, içiçe geçmiş üç çevre içinde büyürler: aile, okul ve geniş topluluklar. Gelecek nesillerin iyi veya kötü yetişmesinde, bu üç çevreye mensup olan herkes eşit oranda sorumludur. İş, yalnız okula ve öğretmene yüklenilmemelidir. Çocuklar ve gençler; adalet, vatana hizmet, topluma güven, insanlığa faydalı olma gibi değerleri ailede ve okulda alır. "Kuş ne görür yuvada, onu işler havada." Eğitimde "örnek"in büyük önemi vardır; anne-babalar, öğretmenler ve toplumun bütün fertleri, yaptıkları hareketlerin çocuklara ve gençlere örnek olacağını düşünmeli ve öyle davranmalıdırlar.

Eğitim örgütü, bir milletin zekâ ve yeteneklerini keşfetmek, işletmek ve geliştirmekle görevlidir. Eğitim örgütünde en önemli unsur, öğretmendir. "Câmi ne kadar büyük olursa olsun, imam bildiğini okur." Bu nedenle, öğretmenlik işi çözümlenmedikçe eğitimde istikrar sağlamak mümkün değildir.

Öğretmenler, tek kaynaktan yetişen akademik bir unsur olmalı ve öğretmenlik saygın bir meslek haline getirilmelidir.

---

[5] a.g.e. S.264.

Türkiye'nin en başta gelen millî ve sosyal görevlerinden biri, ilköğretim sorununu halletmektir. Eğer bugün aydınlarımız yetersiz ve zayıf ise, bu, eskiden temel öğretimin ciddiye alınmamasından meydana gelmiştir. İlköğretimi geliştirmek, millet denilen toprağı işleyip gübrelemek demektir; eğer bunu yapmaz isek, buraya dikeceğimiz her fidan cılız kalacak veya kuruyacaktır. Bütün millet kısa zamanda okur-yazar hale getirilmelidir. Devletin en önemli görevlerinden biri, eğitimdir; vatandaşlarını iyi eğitemeyen devlet diğer görevlerini de yapamaz.

Millî eğitim, ülke halkında yaşayan değerlere ve yeteneklere dayanmalı; orijinal olmalıdır. "*... başka memleketlerden el yordamı ile alınan metotları uluorta tatbike kalkmak, her zaman neticesiz olmaya mahkumdur.*"

Hasan-Âli Yücel'in eğitimde izlediği ana prensiplerden birisi milliyetçiliktir. "*Maarifimizde milliyetçilik prensibi üstünde bu derece duruşumun sebebi, bu önemli konuyu aydınlarımızın sağa-sola çekerek birtakım lüzumsuz tartışmalara düştüklerini görmüşümdür... Fazla gelenekçi olanlar bu düşünüşü fazla sollukla damgaladıkları için, ileri solcular da -genişliği her ne olursa olsun- milliyetçi vasfı olduğu için onu gerilikle itham ediyorlar. Halbuki dar bir milliyetçilik, medenî olma arzusundaki bir cemiyeti kısır hale getirdiği gibi, geniş bir milliyetçilikten mahrum olan bir toplulukta da o topluluğun sosyal benliği kaybolma yolunu tutar.*"[6]

Hasan-Âli Yücel'in eğitimde ikinci prensibi de laikliktir. "*... Cumhuriyet Devleti esasen din ile devleti ayırmış; dini sırf vicdanlarına, duygularına bırakmış olduğu için Cumhuriyet, çocukların terbiyesinde bilginin ahlâk, ve ahlâkın bilgi kadar dinî kaynaklardan ayrılmış olarak verilmesini temin etmiştir. Bu itibarla Cumhuriyet okullarında devlet eliyle din tedrisatı yapılamaz. Telkin ettiğiniz ahlâk, dini kıymetlerle müeyyelendirilemez...*"[7]

1930'dan önceki başarısız Köy Öğretmen Okulları denemeleri sayılmazsa, Türkiye'de köycülük çalışmaları Cumhuriyet döneminde üç önemli safha geçirmiştir: Halkevleri ve "Köycü Doktor" Reşit Galip'in 1930-1934 arasındaki çalışmaları, 1936'da başlayan köy eğitiminin birinci safhası olan "Köy Eğitmenleri" dönemi ve Köy Enstitüleri dönemi. Aslında Cumhuriyet köylüleri "vatandaş" haline getirmek, onlara yeni devlet

---

[6] a.g.e. c. *III*. S.13.

[7] a.g.y.

düzenini ve cumhuriyeti anlatmak için (belki topyekün olarak yeni bir dünya savaşına hazırlanmak için) köye yaklaşmak istiyordu ve Köy Enstitüleri de "köye köylüler yoluyla yaklaşma"nın en iyi yöntemlerinden biri olarak seçilmişti.

Aslında Hasan-Âli Yücel, kendisinden önceki Bakan olan Saffet Arıkan'ın köy öğretmeni yetiştirme yolundaki çabalarını sürdürerek işe başlamıştır. Bakanlığı sırasındaki en büyük işi, Köy Enstitülerinin kuruluş ve çalışmalarını her zaman desteklemiş olmasıdır. O, *"köy hayatının kendine has şartlarını göz önünde bulundurmadan köyde eğitim işini şehir hayatına kıyas ederek tanzim etmenin sakatlığını, tecrübe bize fiili surette göstermiştir"* diyordu[8]. Ancak bu Enstitülerden çıkıp köylere dağılan öğretmenler, oralardaki feodal sistemle mücâdele etmeye başlayınca, Meclis'te feodal sistemden gelmiş milletvekilleriyle Hasan-Âli Yücel çatışması başlamıştır[9].

Hasan-Âli Yücel'in Milli eğitim bakanlığı sırasında yaptığı en önemli işlerden birisi de Üniversiteler Kanunu'nun çıkartılması için gösterdiği destektir. Yücel'e göre, "ilimde hürriyet, fikirde hürriyet demektir." Hürriyet olmayınca şahsiyet olmaz. Üniversite özerkliğinin getirdiği hürriyet; istediği gibi hareket etme, derslere girmeme, siyasî faaliyette bulunmak demek değildir. Yücel, gerek öğretmenlerin gerekse öğretim üyelerinin siyasetle ilgilenmelerini hiçbir zaman hoş karşılamamıştır. Üniversite özerkliği, hür bir çalışma ortamı yaratmak için verilmiştir. Üniversitelerde vazifeye bağlılık, bilim aşkı ve hasbi çalışmanın getireceği bilimsel bir zihniyet yaratılmalıdır. Yücel, Türkiye'de yükseköğretimin bir düzen ve disiplin altına alınmasını sağlamıştır.

Kültür politikası

Hasan-Âli Yücel, Doğu ve Batı uygarlıklarını çok iyi tanıyan bir aydın idi. Onun inancına göre, hakikat, dine aykırı olamazdı. Bir insanda müspet bilgi ne kadar kuvvetli olursa din o kadar iyi anlaşılırdı. Müslümanlık aklın muhafazasını ve doğru işlemesini birinci şart sayıyordu. Zaten müslümanlıkta aklı olmayana dinî bir sorumluluk da yüklenmiyordu. Yücel, Allah'a, Peygambere inanınız, temiz bir müslüman olunuz diyordu[10].

---

[8] a.g.e. c. *II*. S.266.

[9] a.g.e. c. *III*. S.234.

[10] Yücel, H.-A. *Dinle Benden*. İstanbul: Inkılâp Kitabevi 1960. S.29,34,39

Öte yandan, Türkiye toprakları üzerinde yaşayan milyonlarca insanı Türk kültürünün hamuru içinde yoğurup millî birliği sağlamak için her yerde kültür merkezleri kurulmalı idi. Millî birliği gerçekleştirecek olan bu "eğitim karargâhları"nı kurmakta tereddüt etmek, gaflete düşmektir. Bu nedenle *"her soydan vatandaşın parçalanmaz bir bütün olan Türklük"* içinde toplanmasını sağlamak için, özellikle Doğuda eğitim-öğretim kurumlarına büyük görevler düşmekteydi.

Hasan-Âli Yücel'in kültür politikasının odak noktası, modernleşmenin sağlam temellere dayanması için, dünyanın en meşhur edebî ve felsefî eserlerinin Türkçeye kazandırılması hareketidir. Yapılan yeniliklerin sağlam temellere oturabilmesi için, önce milletin ruhunun ve zihninin bu yenikleri anlama, kabul edip sürdürmeye hazır hale getirilmesi gerekiyordu. Bu da ancak dünya klâsiklerinin Türkçeye kazandırılması yoluyla mümkün olabilecekti. *"Zaten biz dünya klâsikleri tercümelerini milli edebiyatın içinde dillenmiş görüyoruz, böyle alıyoruz. Çünkü bu Faust'u benim güzel Türkçemle ifade ediş, Faust'u millileştirmeğim demektir... Çünkü onlar bu sayede ve bu manada Türk eseri olacaktır."*[11] Onun bütün hedefi "Türk kültürünün ilerlemesine tepeden tırnağa kadar hizmetkâr olmak" idi.[12]

Hasan-Âli Yücel, daha bakan olmadan yazdığı bir yazıda *"eski Yunan klâsiklerinden bugünün büyük ve yeni müelliflerine kadar, bütün dünya edebiyatları Türkçeye behemehal kazandırılmalıdır"* diyordu[13]. Bu bir "Türk Rönesansı" meydana getirecekti. Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür alanındaki milliyetçiliği, onu "yeni bir hümanizmaya" getirmişti. *"Garplılarınkinden daha geniş olarak, nerede insan zekâsının bir eseri varsa onu içine alan bir Hümanizma kurma yolundayız".*[14] *"Türk hümanizması, beşer eserine istisnasız kıymet veren, ona zamanda ve mekânda hudut tanımayan hür bir anlayış ve duyuştur."*[15]

Hasan-Âli Yücel hümanizmasını en iyi özetleyen, belki Londra'da UNESCO toplantısında yaptığı konuşmada söylediği şu sözlerdir: *"İnkılâpçı Türk Devletinde millî eğitimin esasları şunlar olmuştur: a) Bütün dünya*

---

11 Millî Eğitim Bakanlığı, *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri III.* S.121

12 a.g.e. c.*II* S.246.

13 a.g.e. S.242.

14 a.g.e. c. *III.* S.12,-13

15 a.g.e. C.*II.* S.379.

milletlerini tanımak, anlamak ve saymak; b) Kapalı bir kültürde mahpus kalmayarak insanlığın ortak kültür kaynaklarına gitmek; c) Vatandaşlar arasında ırk, din, dil, sınıf ayrılıkları gözetmemek."[16]

Hasan-Âli Yücel, Osmanlının son döneminde tartışılan ve Ziya Gökalp tarafından birleştirilmek istenen "Türkleşmek", "İslâmlaşmak" ve "Batılılaşmak" tezlerine da karşı idi. Ona göre inkılâp eklemeci olamaz, ancak bir bütün halinde olabilirdi. *"Biz, Ziya Bey'in dediği gibi üç şey olmak istemiyoruz; dileğimiz bir şey olmaktır. Biz tam Türk olmak istiyoruz. Dikkatinizi çekmek mecburiyetindeyim ki, Türkleşmek başka şeydir, Türk olmak başka. Meşrûtiyetin eklemeci filozofunun zannettiği gibi, bizim Türkleşmeye ihtiyacımız yoktur. Bizim için, Türklüğümüzü duymak ve bulmak zarureti vardır. Herşey bunun içindedir".*[17]

Yücel, "Ana dili, kültür davamızın belkemiğidir"[18] diyordu ve icraatı da öyle olmuştur. Hasan-Âli Yücel, Türkiye'de dili sadeleştirme hareketlerinin her zaman en önünde yer almış; hem Türk Dil Kurumu'nun kurulmasında hem de 1933'de "Karşılık Arama Kılavuzu", 1941'de Gramer Komisyonu, 1942'de Felsefe Terimleri Komisyonu ve 4. Dil Kurultayı çalışmalarında çok gayretli çalışmalar göstermiştir. Tercüme Dergisi, klâsik eserlerin yayınlanması, büyük ansiklopedi yayınlarına başlanması da onun bu husutaki çalışmalarının değerli meyveleridir. Hasan-Âli Yücel, yazı dili ile konuşma dili arasındaki ikiliğin kaldırılması taraftarıdır. Çünkü ona göre *"düşünme, konuşma, yazma..."*; bunlar bir bütündür. *"Bir dilde bu üç iş, atbaşı beraber gitmez de konuşma dili başka yazma dili başka olursa, o dilde doğru bir düşünüş olmaz."* Bunun için Hasan-Âli Yücel'in en önemli çalışmalarından biri, okullarda Türkçe terimlerin yerleştirilmesine çalışması olmuştur. Yücel'in dünya fikir ve sanat eserlerini Türkçeye çevirtip yayınlamasının temelinde de bu görüş, yani Türk insanının düşünme, seçme ve eleştirebilme yeteneklerinin arttırılması gelmektedir.

Hasan-Âli Yücel, sanatta da kendine has bir milliyetçi yol tutmuştur. Tanzimatın düştüğü hataya düşmeyeceğiz; garp müziği, türk müziği ikiliği yaratmayacağız. "Bizde herşey birdir ve ancak o zaman millidir" diyordu. *"Dört kelime ile tekrar edeyim: Biz milliyiz. Türk olarak resimde ışığımızı,*

---

16 a.g.e. c. *III*. S.265.

17 Yücel, H.A. *Pazartesi Konuşmaları*. İstanbul 1937. S.191.

18 Millî Eğitim Bakanlığı, *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri II*. S.273.

musikide sesimizi, edebiyatta duygumuzu ve fikrimizi söylemek istiyoruz ve yaptığımız müesseselerde bunun tohumunu atıyoruz."[19]

Yanlış anlaşılan yönleri

Hasan-Âli Yücel, sağlam bir din eğitimi almış ve inançları bütün hayatı boyunca sağlam kalmış bir müslümandır. Ama bu konuda birçok haksız suçlamalara uğramıştır. Bu noktada o da Tevfik Fikret gibidir. Kendisi onu tanıtırken *"Ona imansız diyenlerden çok daha mümin olan Fikret"* ifadesini kullanır.[20]

Hasan-Âli Yücel, çok bilinçli bir milliyetçidir (ama hayatında ona en çirkin suçlamaları yapanlar "milliyetçiler" olmuştur). Hasan-Âli Yücel'in milliyet konusundaki fikrini tam olarak şu sözleri ne güzel ifade etmektedir:[21] *"İnsaniyete kadar genişleyecek bir halkanın iç kısmı, mutlaka kendi milletinin varlığına temas etmelidir. Benliğinden habersiz bir insanın ne kendine, ne etrafına yayılacak bir bir şuuru olamayacağı gibi, kendi milletini ihatalı bir surette kavramasını boş yere beklememelidir. Millî vasfı önce kazanamamış hiç bir şey ve hiç bir kimse, milletlerarası bir kıymete yükselemez ve yükselmemiştir."*

Hasan-Âli Yücel, komünistlikle veya en azından komünistlere yardım etmekle suçlanmıştır. Bunun her ikisinin de yanlış olduğunu mahkemelerde ispat etmiş ve burada yaptığı savunmayı da *"Dâvam"* adlı bir kitapta yayınlamıştır.[22] Burada Nazım Hikmet ile bir ilgisinin olmadığını ve daha 1924'de yazdığı *"Üç Telli Saz Şairine Üç Telli Saz'dan Cevap"* adlı şiiri ile onun yanlış yolda olduğunu söylediği[23], Köy Enstitülerinin asla "komünist yuvası" olmadığı ve "kendi hayatının en büyük şerefi" olduğunu savunmuştur.

1946-1950 arasındaki olaylar Hasan-Âli Yücel'i o kadar etkilemiştir ki, o dönemde mahkemede aklanmasına rağmen 1960'da yayınladığı *"Dinle*

---

19 a.g.e. S. 324-325.

20 Tevfik Fikret. *Tarih-i Kadim-Doksanbeşe Doğru.* Hasan-Âli Bey'in bir mukaddimesiyle bir şiirini hâvidir. İstanbul 1928. (önsözde)

21 Yücel, Hasan-Ali. *Pazartesi Konuşmaları.* S.155

22 Yücel, Hasan-Ali. *Dâvam.* Ankara. 1947.

23 A.g.e. S.58-61.

Benden" adlı şiir kitabında bu kez savunmasını halka ve aydınlara karşı manzum olarak yapmıştır. İşte buradan bazı alıntılar:[24]

"Değişmemiş bir zaman işte Yücel, bu Yücel,
Bu inanla gidecek gelince ona ecel.
Bırakmak istememiş hiç bir Türkü bilgisiz,
Kalmamış bir an bile Türke bağsız, ilgisiz. (17)
...
Olmuştu kör döğüşü o devirde siyaset;
İktidar acz içinde bataktı muhalefet.
Biri gitmemek için diğeri gelmek için
Uğraşıp dururlardı milleti çelmek için.
Gözleri bürümüştü sade iktidar hırsı.
Bir punduna getirip birşey olma kaygısı.
Sallamadım birini, boş verdim cümlesine;
Hakka Hakta kavuştum ben onların tersine. (40)
...
Su altından saldırış kendi aramızdaydı,
Dokunmazdı bu kadar dışarıdan olsaydı.
Başkaları için de vardı dedikodular.
Fakat boy hedefine beni tutup kodular.
İçimizden olanlar kıskançlıktan azmıştı.
Gizli gizli kuyumu zaten onlar kazmıştı.
Hücuma İnönü'ne yakınlığım sebepti,
İlk ağızda herbiri durmadan beni tepti. (42)
...
Ben inanmıştım fakat Hakkın adaletine,
"İnanan zulüm görmez" muştulu âyetine.
Temiz bir kalp adadım kulluk edip Tanrıya;
O kalbin özünde hiç yoktu bir çitmik riya.
O'ydu beni yaratan, yolumu gösteren O...
Her güçlüğü yenmede bana kuvvet veren O.
Her işimi ben O'nun hikmetiyle bezettim;
Hep O'na güvenerek korkusuzca söz ettim. (39)

Köyden çocuk almalı köyler için kız erkek,
Yetiştirmeli onu köylüye olsun örnek.
Gitsin köye baş olsun, başlasın uygarlığa;
Köylü kardeşlerini kavuştursun varlığa.

---

[24] Şiir içinde parantezler arasında gösterilen sayılar, *Dinle Benden* adlı kitaptaki sayfa numaralarıdır.

Madem köye gidecek, köye olmalı yakın,
Kurulacak duraklar. Başlasın köyden akın. (18)

Hacet yoktu düşmana, dalaşmıştık bizbize;
Kısacası biz ettik kendimiz kendimize.
İşte gözüm Rumeli, Üsküp'ü, Kosva'sıyla
Eşi yok Selânik'i, güzelim Yanya'sıyla
Böyle gitti üç ayda yabancılar eline,
Nasıl düşüp boğulduk o gafletin seline? (25)

Tam tarafsız uğraştım devleti korumada;
Eğilip bükülmedim kırılan çok olsa da.
İşin gereği neyse ben ona bağlı kaldım;
Görevimin uğrunda yıpranarak kocaldım.
...
Bir yanlışım olmuşsa, olmamıştır bilerek
Fena iş işlemeye fena niyetler gerek.
Halbuki benim ülküm yurdun cennet olması
Türkün bütün dünyada üstün millet olması.
İstediğim bu idi:Devlet bağsız, Vatan hür.
Bu bağımsız vatanda Türke rahat bir ömür. (36-37)

Kendim de bilmiyordum, komünistmişim meğer;
Sizi bilmem ben amma, buna şeytanlar güler. (38)
Hangi sözün sonuna "ist" gelmişse o bendim;
Tanıyamaz olmuştum artık kendimi kendim.
Madem sonunda "ist" var, nasıl komünist olmam?
Yüzdeyüzdü bir yandan bunlarca faşist olmam?!...
Bu şaşkınlar yüzünden olmuştum ben sosyalist;
Hem komünist hem faşist hem de anti-nasyonalist. (43)

Düşünmediler, bunlar birbirine uymuyor.
Vicdan sağırlaşınca akıl Hakkı duymuyor.
Bir gün Mevlûd okutup bir gün yaptılar dinsiz;
Ne diyeyim, inandı buna pek çok beyinsiz. (44)
Türkiye'de benmişim komünizmin bânisi
Biraz daha hafifi: Komünistler hâmisi. (45)
...
Kaç kişi bilir bizde, komünist kime derler?
Komünizmi bilmeden boşuna laf ederler.
Komünistler bağlanır gizli bir topluluğa
Damladır, nerden gelir bilmez sular oluğa.

Açıklamazlar bunlar komünistliklerini
Emniyetten başkası bilmez onun yerini.
Milliyet duygusundan koparmaktır fertleri;
Sonra komünist yapma, emelleri, dertleri.
İkilik çıkarmaktır birinci kasıtları,
Koparmaktır milleti bağlayan kayıtları.
Bu dinlidir, bu dinsiz; bu namuslu, bu hırsız;
Bu Türktür, bu Türk değil; bu iyi, o hayırsız.
Dilekleri sadece parçalamak milleti;
Millet bölününce de kökten yıkmak devleti.
Komünist yapınca da Ruslaştırırlar onu,
Memleketi bırakıp kaçmadır bunun sonu.
...
Komünist ne düşünür anladın mı şimdi sen?
Her önüne geleni suçlar mısın bilmeden? (46)
...
Sorarım, milletine bağlı kim girer buna?
Kimler açar göğsünü düşmanların okuna?
...
İş böyleyken dediler bana "komünist başı",
Günâh değilmiş gibi kötülemek yurddaşı.
Kimmiş bu hain adam? Sekiz yıllık bir bakan.
Cehlin karanlığına gönlüyle ışık yakan... (47)
...
Hasılı çabalamış Türkün yükselmesine,
Andiçip bağlı kalmış Atatürk'ün sesine
Bu ne sersemce bühtan, bu ne korkunç bir yalan
Bu ne alçak iftira, bu ne hayasız vicdan? (48)
...
Böyle olur düşmanın ekmeğine yağ sürmek;
Türk ruhunu en korkunç bir sonuca götürmek.
Bu sonuç ayrılıktır, aramızda düşmanlık;
Arada tepen bu hal, son bulup bitsin artık! (49)

Sonuç

Hasan-Âli Yücel, içinde yetiştiği dindar çevre ile Atatürk Türkiye'sinin ilerleme mecburiyeti ikilemini kendine has bir şahsiyet olarak çözmüş ve hayatı boyunca bu çözümü uygulamaya çalışmıştır. Ama sanırım bu konuda hem "dindar" ve "milliyetçi" hem de "solcu devrimci"ler tarafından tam doğru olarak anlaşılamamıştır. Dindar ve milliyetçi olanlar, bu son derece milliyetçi ve dindar olan adamı bu sıfatları taşımamakla

suçlamışlar, devrimciler de aslında kendileri gibi olmayan bu büyük adamı kendilerindenmiş gibi göstererek onu propaganda amacıyla kullanmak istemişlerdir. Ama o, hayatında her şeyi samimi olarak yapmış, düşüncelerini açık olarak sürekli yazmış; düşündükleri ve yaptıklarıyla büyümüş bir millî değerdir.

Hasan-Âli Yücel, tek parti döneminde düzenlediği iki Millî Eğitim Şûrası, bir Beden Eğitimi ve Spor Şûrası, Tercüme Heyeti ve başka bazı örgütleriyle demokratik çalışmanın, bilim ve sanat adamlarının görüşlerini dikkate alarak çalışmanın en güzel örneklerinden birini vermiştir.

Hasan-Âli Yücel, hem büyük bir fikir hem de bir icraat adamıdır. Hem düşünmüş hem yapmıştır. Ona göre, ülkenin kalkınmasında yatırıma büyük önem vermelidir. *"Bunlar israftır; milletin bunlara verecek parası yok" gibi öksürüklü, balgamlı sesleri dinlememek lâzımdır. Milletler yaptıkları büyük eserlere dayanarak büyürler. İlköğretimden üniversiteye kadar ülke eğitimine büyük paralar yatırılmalıdır. Bunun ötesi boş lâftır; yaptındı, yapmadındı, yapsaydın gibi sözlerin —kim tarafından söylenirse söylensin— fiilî ve amelî bir kıymeti yoktur. Hele tarih bu tür dırıltılara kulak bile vermez."*

Yücel hakkındaki konuşmayı, onun şu sözleri ile bitirmek istiyorum: *"Biz, yarınların insanlarıyız. Emeklerimizi, bilgi ve duygularımızı, yaptığımız bütün işleri bizden sonra geleceklere bir miras değil bir vasiyet olarak terkediyoruz."*[25]

---

25 Millî Eğitim Bakanlığı, *Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri II.* S.380.